

SWEDISH
ENVIRONMENTAL
PROTECTION
AGENCY

PM
2024-12-18

Vägledning om flyttning av fridlysta arter enligt artskyddsförordningen

Det kommer regelbundet frågor om vad som gäller om man vill flytta en fridlyst art i samband med exploateringsföretag samtidigt som det finns få rättsfall i frågan. Nedan vägleder Naturvårdsverket utifrån befintlig lagstiftning, vetenskap och praxis.

I vägledningen skiljer vi på flytt av olika kategorier av fridlysta arter eftersom de har olika skydd. Vi behandlar inte flytt av fåglar och däggdjur här eftersom handlingar i syfte att fånga fåglar och däggdjur utgör jakt (2 § jaktlagen) och hanteras därmed inte med stöd av artskyddsförordningen utan av jaktlagstiftningen. Vi behandlar inte heller flytt av fridlysta fiskar, kräft- och blötdjur eftersom det regleras i fiskelagstiftningen.

Huvudregeln är att direkt plocka/gräva upp/fånga en fridlyst art är förbjudet och därför kräver en artskyddsdispens. Undantaget är vid nödsituationer som t ex när en fladdermus eller orm av misstag kommit in i bostadsdelen i hus eller djur förirrat sig in i maskiner el dyl. Då får man hjälpa djuren därifrån vid behov och sätta dem i säkerhet. Samma tillämpning kan vara aktuell i fall där man genomfört en skyddsåtgärd för att behålla kontinuerlig ekologisk funktion och några individer inte hittar till den nya livsmiljön.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis är en flytt av fridlysta arter aldrig en första lösning i de fall fridlysningsförbudet aktualiseras. Utgångspunkten är att undvika att påverka dem och vidta försiktighetsåtgärder så att förbudet inte aktualiseras.

En flytt av fridlysta arter kräver nästan alltid en dispens eftersom det är en åtgärd som direkt riktas mot arten. För arterna i bilaga 1 är det mycket svårt att få en dispens, men enklare för arterna i bilaga 2. Vid en flyttåtgärd som endast sker av naturvårdsskäl bör skälet i 14 § andra stycket 3 a) artskyddsförordningen kunna användas. Det är dock inte fallet om orsaken till att flytten behöver ske är en exploatering.

Dispensbeslutet bör inkludera villkor om uppföljning av flyttåtgärdens effekt.

I de få fall, där hela verksamheten kan få en dispens från artskyddsförordningens förbud bedömer Naturvårdsverket att det är bättre att flytta arterna än att de förstörs och dödas. Flytten kan dock aldrig vara en anledning till att dispensen

ges. En flytt innebär normalt att artskyddsförordningens förbud aktualiseras och den kan då inte utgöra en skyddsåtgärd. En sådan flytt kan i stället utföras som en kompensationsåtgärd kopplat till beslut om en beviljad dispens.

En flytt bör prövas tillsammans med den verksamhet som är anledningen till att en flytt behövs.

Djur som listas med ett N i bilaga 1 i artskyddsförordningen.

Exempel på arter är grod- och kräldjur som hasselsnok, större vattensalamander, gölgroda m fl. Även insekter som cinnoberbagge, större ekbock, bred paljettdykar, svartfläckig blåvinge, apollofjäril och citronfläckad kärrtrollslända m fl.

Skyddet innebär bland annat att djuren inte avsiktligt får fångas eller störas och det skyddet gäller på individnivå oavsett om det är frågan om pågående markanvändning eller exploatering. Förbudet gäller djurens alla levnadsstadier.

En flytt innebär att individer av djuren måste fångas vilket är en direkt och avsiktlig åtgärd. Eftersom åtgärden tydligt är förbjuden kan den inte ses som en skyddsåtgärd. Syftet med skyddsåtgärder att undvika att ett förbud aktualiseras.

Förutsättningen för att tillåta en flytt är att en dispens kan lämnas. För att kunna göra en sådan bedömning krävs ett underlag som visar vilka arter som behöver flyttas, hur många individer och på vilket sätt. Underlaget behöver vidare visa att den nya platsen har lämpliga förutsättningar för artens livscykel och att inte någon annan skyddsvärd population trycks undan. Det krävs också ett vetenskapligt baserat underlag som visar att en sådan flytt skulle fungera och att populationen skulle överleva långsiktigt på den nya platsen. Se MÖD 10717–17 och MÖD 3547–20.

Underlaget behöver också visa att något av de i 14 § artskyddsförordningen angivna skälen är tillämpliga i det aktuella fallet. I frågan om exploateringsföretag är det i stort sett endast skälet i 14 § andra stycket 3 c) artskyddsförordningen som kan vara aktuellt. Det vill säga att det måste vara frågan om en verksamhet som behövs av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse. En Kaolingruva bedömdes i MÖD 10717–17 inte utgöra ett sådant intresse trots att det var utpekad som riksintresse för mineralförsörjningen. Ett förvar av kärnbränsle bedömdes dock vara tvingande allt överskuggande allmänintresse av regeringen.

Naturvårdsverket rekommenderar med utgångspunkt från ovanstående att fridlysta djurarter som är markerade som N i bilaga 1 till artskyddsförordningen inte flyttas. Utgångspunkten bör i stället vara att undvika platser där arterna förekommer eller vidta försiktighetsmått och skyddsåtgärder så att individer av arterna och deras fortplantningsområden och viloplats inte påverkas på ett otillåtet sätt. Om alla rimliga skyddsåtgärder genomförts så påverkan minimerats så den saknar betydelse kan enstaka förluster av individer accepteras.

Undantaget är de fåtal fall där en dispens kan lämnas för hela verksamheten, till exempel en verksamhet som utgör ett tvingande allt överskuggande allmänintresse och där det saknas andra lämpliga lösningar och artens bevarandestatus inte påverkas negativt. I de fallen, när det är tillåtet att störa och tom döda arterna och förstöra deras fortplantningsområden och viloplats, alltså

när en sökt verksamhet fått en dispens från förbuden, rekommenderar Naturvårdsverket att arterna flyttas som en kompensationsåtgärd. Det är önskvärt att resultatet av flytten följs upp för att få en ökad kunskap.

Växter som är markerade med N i bilaga 1 till artskyddsförordningen

Exempel på arter är småsvalting, brunbräken, kalkkrassing, hällebräcka, skogsrör, lappranunkel, guckusko och gulyxne. De flesta arter är mycket ovanliga, men en del är mer spridda.

Skyddet innebär förbud mot bland annat att avsiktligt plocka och samla in samt dra upp växterna med rötterna. Skyddet gäller hela arternas biologiska cykel. För en verksamhet med syftet att exploatera och där växter förstörs som en indirekt effekt bör skyddet gälla på populationsnivån. Den ska bedömas sammanlagt lokalt, regionalt och nationellt.

En flytt av arterna skulle dock vara direkt riktad mot arten, liksom om den samlas in eller plockas av enskilda vilket är förbjudet. I sådana fall bör skyddet gälla individnivå. Men om växternas population inte ens lokalt påverkas av en verksamhet utan endast enstaka individer och alltså inte är förbjuden— då kan en flytt av de individer som annars hade skadats också vara tillåten.

När åtgärden att flytta arten tydligt är förbjuden kan den inte ses som en skyddsåtgärd. Syftet med skyddsåtgärder att undvika att ett förbud aktualiseras.

Förutsättningen för att tillåta en flytt är normalt att en dispens kan lämnas. För att kunna göra en sådan bedömning krävs ett underlag som visar vilka arter som behöver flyttas, hur många och på vilket sätt. Underlaget behöver vidare visa att den nya platsen har lämpliga förutsättningar för artens livscykel och att inte någon annan skyddsvärd population trycks undan. Det krävs också ett vetenskapligt baserat underlag som visar att en sådan flytt skulle fungera och att populationen skulle överleva långsiktigt på den nya platsen. Se MÖD 10717–17 och MÖD 3547-20.

Underlaget behöver också visa att något av de i 14 § artskyddsförordningen angivna skälen är tillämpliga i det aktuella fallet. I frågan om exploateringsföretag är det i stort sett endast skälet i 14 § andra stycket 3 c) artskyddsförordningen som kan vara aktuellt. Det vill säga att det måste vara frågan om en verksamhet som behövs av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse. En Kaolingruva bedömdes i MÖD 10717–17 inte utgöra ett sådant intresse trots att det var utpekad som riksintresse för mineralförsörjningen.

Naturvårdsverket rekommenderar med utgångspunkt från ovanstående att fridlysta växtarter som är markerade som N i bilaga 1 till artskyddsförordningen inte flyttas. Utgångspunkten bör i stället vara att undvika platser där arterna förekommer eller vidta försiktighetsåtgärder så att arternas population inte påverkas på ett otillåtet sätt. Om alla rimliga skyddsåtgärder vidtagits kan en viss förlust accepteras.

Undantaget är de fåtal fall där hela verksamheten ändå kan få en dispens, till exempel en verksamhet som utgör ett tvingande allt överskuggande allmänintresse och där det saknas andra lämpliga lösningar och artens bevarandestatus inte påverkas negativt. I de fallen när det är tillåtet att förstöra arterna så rekommenderar Naturvårdsverket att arterna i stället flyttas som en

kompensationsåtgärd. Det är lämpligt att resultatet av flytten följs upp för att få en ökad kunskap.

Nationellt fridlysta djur och växter som listas i bilaga 2 till artskyddsförordningen

Exempel på arter är våra vanliga grod- och kräldjur som vanlig padda och mindre vattensalamander, men även underarten gotlandssnok. Alla svenska orkidéarter är fridlysta nationellt (utom de som är fridlysta enligt bilaga 1 ovan). Några vanliga arter som plockas i stor omfattning är fridlysta i vissa län, såsom blåsippan och gullviva. Utöver dessa är de nationellt fridlysta arterna mycket ovanliga och ofta fridlysta i de enskilda län där de förekommer.

Skyddet innebär förbud mot att fånga, skada eller döda djuren och deras ägg och larver samt plocka, gräva upp eller skada exemplar av växterna. Enligt praxis gäller de så kallade Klinthagenkriterierna (MÖD 2016:1) fortfarande för de nationellt fridlysta arterna. Det innebär att för verksamheter med ett annat syfte än att just plocka eller döda de nationellt fridlysta arterna, krävs en risk för att deras bevarandestatus i området ska påverkas negativt av åtgärden för att utlösa förbuden.

En flytt av arterna skulle dock vara direkt riktad mot arten, liksom om de samlas in eller plockas av enskilda, vilket är förbjudet (exklusive vissa undantag). I sådana fall bör skyddet gälla på individnivå. Undantaget är de fall då verksamheten inte är förbjuden eftersom bevarandestatusen inte påverkas (enligt Klinthagenkriterierna) eftersom det finns kvar tillräckligt med individer i området för att säkra bevarandestatusen. I det fallet krävs heller inte dispens för flytt.

Förutsättningen för att tillåta en flytt är alltså normalt att en dispens kan lämnas för verksamheten/exploateringen. Men i de fall där bevarandestatusen i området inte riskerar att påverkas negativt (enligt Klinthagenkriterierna) av den sökta verksamheten så kan en flytt av de få individer som påverkas vara en lämplig åtgärd om det är en hotad art. I sådana fall krävs inte en dispens. Men det är lämpligt att befästa åtgärden med ett samråd eller föreläggande med villkor.

Underlaget behöver visa om hur artens bestånd i området riskerar att påverkas av en flytt dvs, om hela den lokala populationen påverkas. För att kunna göra en sådan bedömning krävs ett underlag som visar vilka arter som behöver flyttas, hur många och på vilket sätt. Underlaget behöver vidare visa att den nya platsen har lämpliga förutsättningar för artens livscykel och att inte någon annan skyddsvärd population trycks undan. Det krävs också ett vetenskapligt baserat underlag som visar att en sådan flytt skulle fungera och att populationen skulle överleva långsiktigt på den nya platsen. Se MÖD 10717–17 och MÖD 3547-20.

Dessutom behöver underlaget till en dispensansökan inkludera en bedömning om de två dispensgrunderna kan tillgodoses, dvs att det saknas andra alternativ och att dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde.

Naturvårdsverket rekommenderar med utgångspunkt från ovanstående att i första hand bör förbjuda åtgärder mot förekomster av nationellt fridlysta arter undvikas, särskilt mot dem som är rödlistade. Flytt av nationellt skyddade arter kan dock genomföras om artskyddsförordningens förbud inte aktualiseras för den sökta verksamheten/exploateringen. Om förbuden aktualiseras, endast om

dispens kan lämnas och det kan visas med hög sannolikhet att flytten kommer att fungera.

Undantaget är de fåtal fall där hela verksamheten ändå kan få en dispens och de nationellt fridlysta arterna ändå skulle dödas och förstöras. Naturvårdsverket rekommenderar i de fallen att en flytt sker som en kompensationsåtgärd och att den följs upp för att öka kunskapen.